

Jabloniński

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/80/33/90

BEZROBOCIE - REAKCJE I ODCZUCIA ZATRUDNIONYCH W GOSPODARCE USPOŁECZNIONEJ

Komunikat z badań (2)

Warszawa, marzec 1990 r.

Komunikat jest wynikiem kolejnego sondażu CBOS¹, będącego kontynuacją wcześniej podjętego badania dotyczącego opinii społecznej na temat zmian zachodzących w gospodarce Polski². Omawiana będzie ta część pytań, w której poruszono problem pojawiającego się ostatnio w naszym kraju bezrobocia.

1. Opinie ankietowanych na temat bezrobocia i jego skutków

Zdaniem 41,8% ankietowanych, większość pracujących przyjęła pojawienie w Polsce ryzyka utraty pracy z niechęcią. Z oburzeniem zareagowało 31,4%, a ze zrozumieniem lub przyzwoleniem - 19,2%. Jedynie w opinii 6,9% badanych stosunek większości zatrudnionych do bezrobocia jest obojętny. W porównaniu z lutym liczba przyjmujących z oburzeniem bezrobocie wzrosła o 5%, podczas gdy zmniejszyła się o 4% grupa ludzi traktujących ten fakt ze zrozumieniem lub przyzwoleniem.

O tym, że bezrobocie stanie się udziałem dużej liczby osób w najbliższych miesiącach, jest przekonanych około 80% badanych, natomiast 18,2% uważa, że tylko niewiele osób przez pewien czas będzie pozostawać bez pracy i żyć z zasiłku. Jedynie 1,4% ankietowanych uważało, że w naszym kraju w najbliższym czasie nie będzie bezrobotnych.

W porównaniu z poprzednim miesiącem o 17% wzrosła grupa przewidujących duże bezrobocie w Polsce (są to osoby, które na pytanie: *Czy w najbliższych miesiącach będą w Polsce ludzie, którzy przez pewien czas pozostaną bez pracy i będą żyć z zasiłku dla bezrobotnych?* odpowiedziały: *Tak, będzie takich dużo*). Na ocenę wielkości przewidywanego bezrobocia duży wpływ ma stopień zagrożenia utratą pracy; ilustruje to tabela 1.

Aż 91% zagrożonych utratą pracy przewiduje duże bezrobocie w Polsce. Natomiast spośród respondentów nie obawiających się o swoją posadę, jedynie 75% przewiduje duże bezrobocie.

¹ "Nowy ład gospodarczy" (2) - sondaż przeprowadzony w dniach 2-5 marca 1990 r. na reprezentatywnej próbie pracowników gospodarki uspołecznionej (N=994).

² "Nowy ład gospodarczy" - sondaż przeprowadzony w dniach 2-4 lutego 1990 r. na reprezentatywnej próbie pracowników gospodarki uspołecznionej (N=999).

Tabela 1

w procentach

Zagrożenie utratą pracy	Przewidywane bezrobocie		
	duże	niewielkie	żadne
Ogółem	80	18	1
Bardzo duże	91	9	0
Duże	85	13	2
Niewielkie	76	23	1
Żadne	75	23	2

Odpowiadając na pytanie dotyczące skutków bezrobocia, najczęściej badanych (89,4%) uważało, że w jego następstwie przedsiębiorstwa pozbędą się nadwyżki siły roboczej, a 85% - że ludzie zaczną lepiej pracować.

Inne skutki bezrobocia, według ankietowanych, to:

- strajki i protesty w zakładach pracy - 53%,
- wiele osób otworzy własne interesy i zakłady - 52,6%,
- wzrośnie wydajność polskiej gospodarki - 50,9%.

Porównując aktualne oceny z odpowiedziami w lutym son-
dażu, odnotowano wzrost o 6% uważających, że wskutek bez-
robocia ludzie będą lepiej pracowali, oraz zmniejszenie, rów-
nież o 6%, grupy ludzi, którzy spodziewali się strajków i pro-
testów w zakładach pracy.

Przekonanie, że w wyniku bezrobocia wzrośnie wydajność pracy ma związek z przewidywanym przez ankietowanych stopniem powo-
dzenia planu Balcerowicza.

Tabela 2

w procentach

Ocena planu Balcerowicza	Odpowiedzi na pytanie, czy w wyniku bezrobocia wydajność pracy wzrośnie:	
	tak	nie
Ogółem	86	14
Powiedzie się	92	8
Wynik jest niepewny	87	13
Nie uda się	68	32

Wśród przekonanych o powodzeniu planu Balcerowicza aż 92% uważa, że w wyniku bezrobocia wzrośnie wydajność pracy. Natomiast 32% sceptycznie nastawionych do powodzenia planu Balcerowicza nie spodziewa się pozytywnego wpływu bezrobocia na wydajność pracy.

Do przekonanych o tym, że w wyniku bezrobocia ludzie będą lepiej pracować, najczęściej należą osoby w wieku 40-49 lat, posiadające wykształcenie wyższe, pracujące w oświacie, służbie zdrowia, administracji i wymiarze sprawiedliwości oraz oceniające swoją sytuację materialną jako dobrą (tab. 1 aneksu)³.

2. Osobiste zagrożenie bezrobociem

Z możliwością utraty pracy liczy się 39% ankietowanych pracowników, natomiast 60,8% nie dostrzega takiego zagrożenia. Na uwagę zasługuje fakt zmniejszenia się o 5%, w porównaniu z poprzednim miesiącem, liczby osób bardzo poważnie liczących się ze zwolnieniem z pracy (16,3 w lutym - 11,3% w marcu), przy jednoczesnym wzroście o około 6% raczej nie liczących się ze zwolnieniem z pracy (odpowiednio 37,8 - 43,5%). Spośród obawiających się zwolnienia z pracy 71,2% uważa, że powodem tego będzie bankructwo przedsiębiorstwa, w którym pracują, a około 20% swoje zwolnienie wiąże z małą przydatnością dla zakładu pracy.

Pracownikami, którzy najmniej obawiają się zwolnienia z pracy, byli pracownicy oświaty i służby zdrowia (14,6% badanej populacji). Spostrzeżenie to jest oczywiste, gdyż ich zakłady pracy nie podlegają działaniu praw rynkowych i tym samym wizja bankructwa firmy i związanego z tym własnego bezrobocia jest dla tych pracowników odległa (tab. 2 aneksu).

W macierzystych zakładach pracy ze zbiorowymi zwolnieniami zetknęło się 18,7% ankietowanych. Reszta uważa, że masowych zwolnień w ich miejscu pracy nie było.

Ogłoszenia w prasie będące ofertami pracy przegląda tylko czasami 45,6% ankietowanych, co trzeci nigdy nie śledzi ogłoszeń tej treści, 20% czytuje je często, a jedynie 4% zwraca zawsze na nie uwagę.

³ Zróżnicowanie opinii według cech społeczno-demograficznych podano w tabelach aneksu.

Stopień trudności w znalezieniu pracy jest istotnym czynnikiem wskazującym na wagę problemu bezrobocia. Z trudnościami ze znalezieniem nowej pracy liczy się dwóch na trzech (61,9%) ankietowanych. Najchętniej nową pracę respondenci podjęliby w przedsiębiorstwie państwowym - 40,9% odpowiedzi. W przedsiębiorstwie prywatnym chcieliby pracować 28,4%, co trzeci ankietowany miał trudności ze sprecyzowaniem, w którym sektorze gospodarki chcieliby pracować.

Przy sprzyjających okolicznościach, np. nisko oprocentowanym kredycie, na otwarcie własnego interesu zdecydowałoby się 34,4% ankietowanych, zaś 41,9% nie podjęłoby takiej decyzji; tych ostatnich w lutym było 47,5%. Wzrosła natomiast w porównaniu z poprzednim miesiącem liczba wahających się (z 16,8 w lutym do 23,6% w marcu).

3. Opinie ankietowanych na temat pomocy dla bezrobotnych

Spośród ogółu respondentów 52,5% jest przekonanych, że zna wysokość zasiłku dla bezrobotnego w pierwszych trzech miesiącach pozostawania bez pracy, a 47,7% wie, jak długo można z niego korzystać. Pozostali w obu kwestiach nie byli zorientowani.

W porównaniu z poprzednim miesiącem, w marcu odnotowano wzrost (o około 10) odsetka znających uprawnienia bezrobotnych. Znajomość tych zagadnień w przekonaniu respondentów jest niewystarczająca, 60,6% chciałoby bowiem wiedzieć więcej na temat pomocy i ochrony bezrobotnych.

Opinie o pomocy państwa dla pozostających bez pracy są podzielone. Tyle samo (po 1/3 ogółu) ankietowanych twierdziło, że *każdy człowiek, który straci pracę faktycznie zostanie pozostawiony sam sobie, co że każdy człowiek, który straci pracę będzie mógł liczyć na pomoc państwa*. Pozostali (prawie 34%) nie mieli wyrobionego zdania w tej sprawie. W porównaniu z poprzednimi miesiącami zaobserwowano zmniejszenie się o dalsze 6% grupy liczących na opiekę państwa (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Stwierdzenia	Respondenci akceptujący dane stwierdzenie		
	I '90	II '90	III '90
Każdy człowiek, który straci pracę będzie mógł liczyć na pomoc państwa	55,3	36,6	30,7
Każdy człowiek, który straci pracę faktycznie zostanie pozostawiony sam sobie	43,0	33,7	35,3
Trudno powiedzieć	1,3	29,6	33,9

x
x x

Podsumowując, można powiedzieć, że dwie trzecie badanych wprowadzenie w Polsce ryzyka utraty pracy przyjmuje z niechęcią lub oburzeniem. Większość badanych jednak nie odnosi tego zagrożenia do siebie, chociaż co drugi uważa, że gdyby stracił pracę, to miałby trudności ze znalezieniem drugiej.

W porównaniu z poprzednim miesiącem, w marcu wzrosła liczba pracowników gospodarki uspołecznionej nie spodziewających się zwolnienia z pracy i jednocześnie zmniejszyła się grupa osób bardzo poważnie liczących się z tym. Może to oznaczać, że w lutym zwolniono już tych, którzy mieli pójść "na pierwszy ogień", i że po pierwszym etapie zagrożenia nastąpiło wśród pozostałych pracowników odprężenie - reakcja typu: *to mnie nie dotyczy*. Nie wiadomo jednak, na ile uspokojenie to jest stałe, zwłaszcza w kontekście zbliżających się w kwietniu terminów spłat kredytów oraz zapowiadanych przez zakłady pracy zwolnień grupowych.

Niemniej jednak ci, którzy w dalszym ciągu czują się zagrożeni bezrobociem (39% reprezentacji pracowników gospodarki uspołecznionej) częściej niż pozostali sądzili, że:

- wskutek bezrobocia nie wzrośnie wydajność polskiej gospodarki (tab. 3 aneksu) oraz możliwe będą strajki i protesty społeczne (tab. 4 aneksu),

- plan Balcerowicza nie uda się (tab. 2 aneksu),
- groźba utraty pracy przyjmowana jest przez innych z oburzeniem i niechęcią (tab. 5 aneksu),
- będą mieli trudności ze znalezieniem pracy (tab. 6 aneksu),
- kiedy człowiek straci pracę, będzie musiał faktycznie liczyć tylko na siebie samego (tab. 7 aneksu).

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Jak Pan(i) sądzi, czy wskutek bezrobocia ludzie będą lepiej pracowali?</i>	
	tak	nie
Ogółem	86	14
<u>Płeć</u>		
Mężczyźni	85	15
Kobiety	87	13
<u>Wiek</u>		
Do 29	86	14
30-39	85	15
40-49	91	9
50 i więcej lat	84	16
<u>Miejsce zamieszkania</u>		
Wieś	85	15
Miasto ogółem	87	13
Miasto do 50 tys.	87	13
Miasto 51-200 tys.	90	10
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	84	16
<u>Wykształcenie</u>		
Podstawowe	84	16
Zasadnicze zawodowe	84	16
Średnie	88	12
Wyższe	92	8
<u>Miejsce pracy</u>		
Przemysł ogółem, w tym:	86	14
-zakłady do 500	84	16
-od 501 do 3000	86	14
-3001 i więcej pracowników	89	11
Budownictwo	87	13
Inne działy produkcji materialnej	84	16
Oświata, zdrowie itp.	91	9
Administracja i wymiar sprawiedliwości	91	9
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>		
Bardzo zła i zła	80	20
Raczej zła	87	13
Przeciętna	87	13
Raczej dobra	92	8
Bardzo dobra i dobra	90	10
<u>Stanowisko</u>		
Szeregowo	87	13
Kierownicze	85	15
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>		
Należący do:		
- "Solidarności"	87	13
- związków skupionych w OPZZ	84	16
Nie należący do żadnych	86	14

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i) osobiście liczy się z możliwością utraty pracy?			
	bardzo poważnie liczę się z tym	raczej tak	raczej nie	nie, to mało prawdopodobne
Ogółem	11	28	44	17
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	11	29	42	18
Kobiety	12	26	46	16
<u>Wiek</u>				
Do 29	11	29	44	16
30-39	10	29	45	16
40-49	12	24	42	22
50 i więcej lat	14	27	42	17
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	12	29	46	13
Miasto ogółem	11	27	43	19
Miasto do 50 tys.	13	31	42	13
Miasto 51-200 tys.	10	26	43	22
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	10	25	43	22
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	13	33	41	13
Zasadnicze zawodowe	10	29	44	16
Średnie	12	26	42	19
Wyższe	7	17	53	23
<u>Miejsce pracy</u>				
Przemysł ogółem, w tym:	12	33	42	14
-zakłady do 500	15	31	37	16
-od 501 do 3000	11	34	43	12
-3001 i więcej pracowników	8	30	48	15
Budownictwo	17	24	45	14
Inne działy produkcji materialnej	11	27	45	17
Oświata, zdrowie itp.	4	18	44	34
Administracja i wymiar sprawiedliwości	16	34	43	7
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>				
Bardzo zła i zła	21	31	38	10
Raczej zła	12	33	42	13
Przeciętna	9	26	46	19
Raczej dobra	7	22	42	29
Bardzo dobra i dobra	15	21	41	23
<u>Stanowisko</u>				
Szeregowe	12	29	42	16
Kierownicze	9	22	48	22
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>				
Należący do:				
- "Solidarności"	11	31	39	18
- związków skupionych w OPZZ	13	22	52	14
Nie należący do żadnych	11	27	44	17
<u>Plan Balcerowicza</u>				
Powiedzie się	8	22	46	24
Wynik niepewny	11	29	44	17
Nie uda się	25	38	29	7

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Jak Pan(i) sądzi, czy wskutek bezrobocia będą strajki i protesty w zakładach?</i>	
	tak	nie
Ogółem	59	41
<u>Płeć</u>		
Mężczyźni	59	41
Kobiety	59	41
<u>Wiek</u>		
Do 29	59	41
30-39	58	42
40-49	62	38
50 i więcej lat	56	44
<u>Miejsce zamieszkania</u>		
Wieś	60	40
Miasto ogółem	58	42
Miasto do 50 tys.	57	43
Miasto 51-200 tys.	58	42
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	59	41
<u>Wykształcenie</u>		
Podstawowe	67	33
Zasadnicze zawodowe	59	41
Średnie	53	47
Wyższe	58	42
<u>Miejsce pracy</u>		
Przemysł ogółem, w tym:	56	44
- zakłady do 500	57	43
- od 501 do 3000	57	43
- 3001 i więcej pracowników	52	48
Budownictwo	60	40
Inne działy produkcji materialnej	61	39
Oświata, zdrowie itp.	63	38
Administracja i wymiar sprawiedliwości	53	47
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>		
Bardzo zła i zła	70	30
Raczej zła	69	31
Przeciętna	52	48
Raczej dobra	56	44
Bardzo dobra i dobra	47	53
<u>Stanowisko</u>		
Szeregowo	61	39
Kierownicze	53	47
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>		
Należący do:		
- "Solidarności"	57	43
- związków skupionych w OPZZ	63	37
Nie należący do żadnych	59	41
<u>Zagrożenie utratą pracy</u>		
Bardzo duże	72	28
Duże	67	33
Niewielkie	55	45
Żadne	47	53

Tabela 5

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Jak, według Pana(i), zareagowała większość pracujących na wprowadzenie w Polsce ryzyka utraty pracy?</i>				
	z oburzeniem	niechętnie	obojętnie	ze zrozumieniem	z przyzwoleniem
Ogółem	32	42	7	16	3
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	30	40	7	18	4
Kobiety	33	44	7	13	2
<u>Wiek</u>					
Do 29	31	45	8	15	1
30-39	30	40	8	19	4
40-49	33	44	6	14	4
50 i więcej lat	36	40	5	14	4
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	38	40	7	13	2
Miasto ogółem	29	43	7	17	4
Miasto do 50 tys.	38	36	7	16	3
Miasto 51-200 tys.	23	44	6	21	6
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	26	47	8	16	3
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	36	42	7	12	2
Zasadnicze zawodowe	35	42	7	14	3
Średnie	30	42	8	18	3
Wyższe	16	44	7	25	8
<u>Miejsce pracy</u>					
Przemysł ogółem, w tym:	32	45	6	14	3
-zakłady do 500	32	44	4	15	4
-od 501 do 3000	35	45	6	12	2
-3001 i więcej pracowników	26	45	6	18	5
Budownictwo	23	42	10	18	7
Inne działy produkcji materialnej	38	39	7	15	1
Oświata, zdrowie itp.	24	39	11	20	6
Administracja i wymiar sprawiedliwości	27	49	3	20	0
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>					
Bardzo zła i zła	40	48	5	5	3
Raczej zła	37	43	5	13	2
Przeciętna	26	43	9	20	3
Raczej dobra	30	34	7	22	7
Bardzo dobra i dobra	44	17	11	17	11
<u>Stanowisko</u>					
Szeregowie	33	43	6	15	2
Kierownicze	26	37	9	21	7
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	30	42	5	18	5
- związków skupionych w OPZZ	40	37	8	13	2
Nie należący do żadnych	31	43	8	15	3
<u>Zagrożenie utratą pracy</u>					
Bardzo duże	44	39	6	7	4
Duże	39	41	5	13	2
Niewielkie	26	47	7	17	4
Żadne	26	33	10	26	4

Tabela 6

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy miał(a)by Pan(i) trudności ze znalezieniem pracy, gdyby Pana(i) zakład został zlikwidowany lub zbankrutował?</i>	
	w zasadzie nie	raczej tak
Ogółem	37	63
<u>Płeć</u>		
Mężczyźni	42	58
Kobiety	31	69
<u>Wiek</u>		
Do 29	38	62
30-39	40	60
40-49	36	64
50 i więcej lat	24	76
<u>Miejsce zamieszkania</u>		
Wieś	31	69
Miasto ogółem	39	61
Miasto do 50 tys.	35	65
Miasto 51-200 tys.	43	57
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	41	59
<u>Wykształcenie</u>		
Podstawowe	28	72
Zasadnicze zawodowe	41	59
Średnie	38	62
Wyższe	41	59
<u>Miejsce pracy</u>		
Przemysł ogółem, w tym:	31	69
- zakłady do 500	30	70
- od 501 do 3000	32	68
- 3001 i więcej pracowników	32	68
Budownictwo	38	62
Inne działy produkcji materialnej	39	61
Oświata, zdrowie itp.	51	49
Administracja i wymiar sprawiedliwości	24	76
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>		
Bardzo zła i zła	26	74
Raczej zła	31	69
Przeciętna	39	61
Raczej dobra	53	47
Bardzo dobra i dobra	55	45
<u>Stanowisko</u>		
Szezegowe	35	65
Kierownicze	44	56
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>		
Należący do:		
- "Solidarności"	43	57
- związków skupionych w OPZZ	40	60
Nie należący do żadnych	33	67
<u>Zagrożenie utratą pracy</u>		
Bardzo duże	10	90
Duże	29	71
Niewielkie	41	59
Żadne	59	41

Tabela 7

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy uważa Pan(i), że każdy człowiek, który straci pracę</i>		
	będzie mógł liczyć na pomoc i wsparcie państwa	zostanie pozostawiony sam sobie	brak zdania
Ogółem	31	35	34
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	30	35	34
Kobiety	31	35	34
<u>Wiek</u>			
Do 29	31	31	38
30-39	30	38	33
40-49	33	36	32
50 i więcej lat	30	35	35
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	31	36	33
Miasto ogółem	31	35	35
Miasto do 50 tys.	30	36	34
Miasto 51-200 tys.	28	36	36
Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	33	33	34
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	24	40	36
Zasadnicze zawodowe	33	30	37
Średnie	32	36	32
Wyższe	38	35	27
<u>Miejsce pracy</u>			
Przemysł ogółem, w tym:	30	37	33
- zakłady do 500	29	37	34
- od 501 do 3000	28	39	33
- 3001 i więcej pracowników	35	32	33
Budownictwo	29	38	33
Inne działy produkcji materialnej	31	33	36
Oświata, zdrowie itp.	35	27	38
Administracja i wymiar sprawiedliwości	25	51	24
<u>Ocena sytuacji materialnej</u>			
Bardzo zła i zła	25	49	26
Raczej zła	25	41	34
Przeciętna	31	32	37
Raczej dobra	39	26	35
Bardzo dobra i dobra	56	13	31
<u>Stanowisko</u>			
Szeregowo	29	36	35
Kierownicze	37	33	29
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	33	32	35
- związków skupionych w OPZZ	34	32	34
Nie należący do żadnych	28	38	34
<u>Zagrożenie utratą pracy</u>			
Bardzo duże	27	46	27
Duże	29	39	32
Niewielkie	32	32	36
Żadne	32	31	37